

Стандарти відбудови: як втілювати європейські стандарти

Стандарти відбудови: як відновити країну за європейськими підходами

«Вікно Відновлення» | 13:22, 4 Гру

Візуалізація до концепції просторового розвитку Дніпра. Ілюстрація надана Наталією Каширіною

Україна прагне приєднатися до Європейського Союзу, і це має позначитися й на підходах до відбудови. Ми зібрали думки архітекторів про те, як з цим в нашій державі нині

Масштаби руйнувань в Україні оцінюють приблизно у 500 мільярдів доларів. Про це [заявив](#) заступник міністра розвитку громад і територій України Олексій Рябикін на форумі Via Sacratia – 2024. Росія продовжує щодня обстрілювати Україну, руйнувати житло інфраструктуру. Кількість руйнувань різниться в різних регіонах. Відмінними є і темпи відбудови та підходи до відновлення. За даними [Big Recovery Portal](#) станом на 4 грудня 2024 року в процесі відновлення перебуває 4478 об'єктів: 3514 під реконструкцією, 964 — нове будівництво.

Якщо говорити про прифронтові області, то там йдеться про швидке відновлення критично важливих об'єктів, як, наприклад, дороги чи мости. Вони потрібні вже і швидко, до того ж існує висока ймовірність повторного руйнування, тож під час відбудови про модернізацію не йдеться.

Якщо говорити про області, віддалені від зони бойових дій, то тут декларують підхід: «збудувати краще, ніж було». Оскільки Україна прагне приєднатися до Європейського Союзу, то і у підходах до відбудови мають враховуватися європейські вимоги.

Зокрема, це стосується

доступності;

енергоефективності;

людиноцентричності;

екологічності.

Ми поспілкувалися з архітекторами, які поділилися своїми думками, що в Україні вже виходить, а над чим ще треба

попрацювати.

Є зрушення, пов'язані з нашим рухом до ЄС

Проджект-менеджерка урбаністичної коаліції Rozkvit Еліна Полянська говорить, що зараз відбудовують зруйноване житло відповідно до чинних українських будівельних норм (ДБН). Водночас є багато питань щодо застосування єврокодів в Україні. Вона зазначає, що ми не можемо офіційно використовувати європейські стандарти, адже об'єкт, побудований за ними, не буде прийнятий в експлуатацію через чинне законодавство.

«У Європі, наприклад, існує практика використання норм іншої країни. У Словенії можна послуговуватися пожежними нормами Швейцарії, що дозволяють багатоповерхове дерев'яне будівництво, навіть якщо словенські норми цього прямо не передбачають. В Україні ж ми змушені працювати виключно за чинними ДБН, які в багатьох аспектах вже застаріли й потребують оновлення», — пояснює Полянська.

Еліна Полянська, проджект-менеджерка урбаністичної коаліції Rozkvit. Фото з сайту коаліції

Обмеження, закладені в державних будівельних нормах, можуть заважати врахуванню екологічного аспекту та вимог до інклюзивності.

«Дерево, як екологічний матеріал, не можна використовувати для будівництва навіть двоповерхової громадської будівлі через пожежні обмеження. Хоча в Європі такі приклади існують, і вони є безпечними за умови дотримання відповідних технологій», — каже Еліна.

Інклюзивність і доступність також часто залежать від ентузіазму забудовників. Є позитивні приклади, і ми бачимо більше доступних просторів, ніж раніше, але це ще не поширена практика.

«Водночас є зрушення в цьому напрямку, пов'язані з нашим рухом до ЄС. Зокрема, політики Нового Європейського Баугаузу можуть сприяти ширшому застосуванню таких підходів у майбутньому. Наприклад, нещодавно була запущена платформа для повторного використання будівельних матеріалів — це чудова ініціатива, але поки що не настільки масштабна, щоб говорити про системні зміни», — вважає експертка.

Концептуальна складова проєктів має велике значення

Голова ГО «Міські реформи», засновниця ГО «Архітектурна освіта», керівниця «Інституту “Харківська школа архітектури”» **Олександра Нарижна** говорить, що в процесі відбудови українці змушені спиратися на державні будівельні норми, хоча часом приймають рішення, які є більш логічними для певного об'єкта, а не транслують той чи інший пункт ДБН. Співпраця з європейськими партнерами допомагає модернізувати підходи, адже часто ті звертають увагу на сталість проєкту.

«Ми робили реконструкцію Палацу культури у співпраці з партнерами з Данії. То, наприклад, витрати на утеплення вимірюються в перш чергу тим, скільки ми зекономимо у майбутньому, як це буде працювати в перспективі», — говорить Олександра.

Олександра Нарижна, голова ГО «Міські реформи», засновниця ГО «Архітектурна освіта», керівниця «Інституту “Харківська школа архітектури”». Фото з сайту ХША

Експертка зазначає, що з'являється дедалі більше проєктів, які містять концептуальну частину. Якщо, наприклад, мова йде про культурний центр, то враховуються нові реалії і потреби тих, хто буде проводити там час, враховується функціональність простору. Якщо ж це, наприклад, школа, то важливим стає розуміння освітнього процесу, як він змінився.

«Поява концептуальної складової в проєктах має велике значення. Добре, що вона з'являється, хоч і не всюди», — зазначає експертка.

Часом намагання зробити все якомога швидше призводить до однотипності та масовості. Олександра Нарижна говорить, що замовлення на плани розвитку громад надходять пакетами. З одного боку це прискорює роботу, а з іншого через таку масовість втрачається унікальність кожної громади, міста чи об'єкта.

Зелене та енергоефективне відновлення

Членкиня правління ГО «Екодія» та аналітикиня Міжнародного інституту сталого розвитку **Анна Акерманн** говорить, що дуже важливо робити пілотні проєкти, щоб показати, як може виглядати зелене будівництво в Україні, скільки це коштує і як воно працює.

Наприклад, [медпункт в селі Горенка](#) Гостомельської громади Київської області. Greenpeace Центральної та Східної Європи, громадські організації «Екодія» та «Екоclub» за підтримки фонду «Перемога України» ініціювали «зелену» реконструкцію лікарні, встановивши тепловий насос, сонячну електростанцію та систему накопичення енергії. Це підвищило енергонезалежність будівлі, стійкість громади та зменшило викиди CO₂.

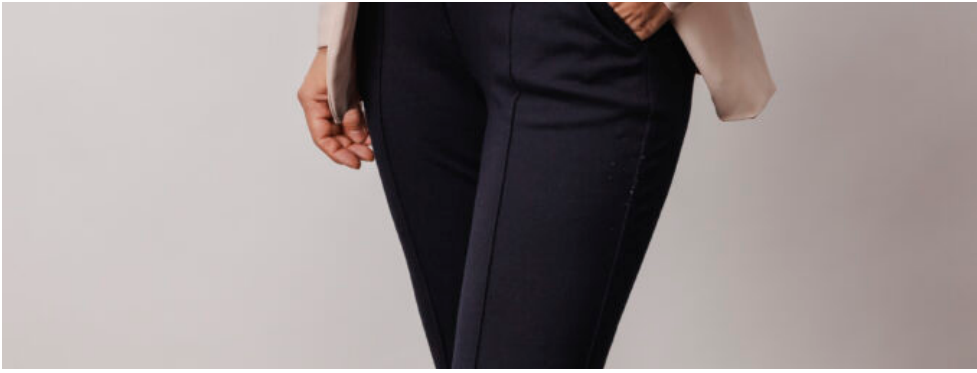
Встановлення сонячних панелей на медпункті в Горенці. Фото з сайту Greenpeace.org

Анна говорить, що проєкт може бути підготовлений дуже професійно, але виконаний не завжди якісно.

За словами експертки, на Київщині та Чернігівщині відбудовують за українськими стандартами, однак уже є певні покращення: краще утеплення, енергоефективні вікна.

«Але оскільки зараз бракує робочої сили, то є загроза зіштовхнутися з неякісною роботою. Який сенс у енергоефективних вікнах, якщо вони встановлені неправильно і не зупиняють втрати тепла?» — ділиться Акерманн.

Анна Акерманн, членкиня правління ГО «Екодія» та аналітикиня Міжнародного інституту сталого розвитку. Фото з особистого архіву

Також Анна звертає увагу на те, що у проєкті може бути заплановано багато дерев та зелені, а по факту їх нема у потрібній кількості чи вони не відповідають [майбутнім викликам, як-от зміна клімату](#).

«Це ж теж не просто якесь дерево посадити. Треба розуміти, які саме дерева мають бути на цьому місці, щоб вони не посохли і дійсно росли», — каже Анна.

Відбудова з дотриманням вимог енергоефективності — більш дорогавартісна. Так дослідницька консалтингова компанія Verlin Ecomomics та Центр екологічних ініціатив «Екодія» провели дослідження [«Зелена реконструкція житлового сектору: техніко-економічний аналіз для міста Буча»](#).

«За результатами дослідження вартість реконструкції пошкодженого житлового фонду Бучі до рівня, який був до вторгнення, оцінюється в 106 млн євро. З додатковими інвестиціями у 108 млн євро пошкоджені будівлі можна відновити відповідно до мінімальних вимог енергоефективності, тоді як модернізація до стандарту «Near Zero» потребуватиме додаткових інвестицій в розмірі 212 млн євро. Таким чином, загальна вартість енергоефективної відбудови пошкоджених будівель міста коливається між 214 та 318 млн євро», — йдеться у дослідженні.

Анна Акерманн пояснює, що вже давно є вимога адаптувати наші стандарти до європейських. Європа зараз живе за стандартом Near Zero energy buildings. Тобто будинки мають бути настільки енергоефективними, щоб відсоток енергії, яку вони споживають, наближався до нуля.

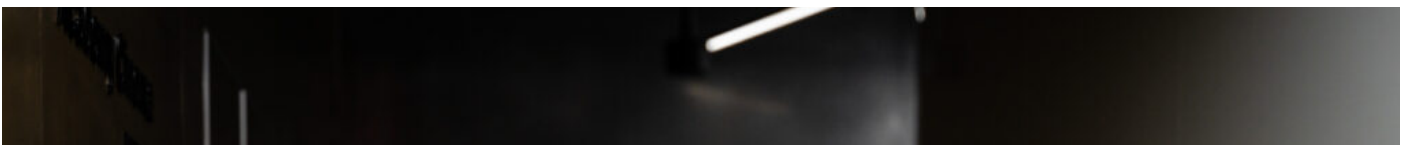
«Україна зараз працює над оновленням вимог і вже в наступному році цей стандарт має запрацювати у нас. Однак у Євросоюзі вже розробляють ще новіший стандарт — zero emission buildings, тобто будинок з нульовими викидами», — розповідає Анна.

Зараз і Євросоюз, і Україна дивляться на стандарти будівництва з погляду готової будівлі. Коли вона вже стоїть, виробляє енергію, стає «зеленішою», кращою, ніж була до того. Нові ж тенденції змушують думати про ширший цикл життя будівлі: що відбувається, коли ми будуємо, з чого її будуємо і що робити з будівельним сміттям, якщо будівлю доведеться зносити. І це означає, що матеріали, які використовуються в будівництві, мають бути такими, які можна переробити, хоча би частково.

«Якщо пофарбуємо стіни і вставимо вікна, то це так і залишиться радянська школа»

СЕО урбан-бюро Big City Lab, менеджерка міських проєктів, керівниця проєкту трансформації шкіл Вікторія Тітова розповідає, що вони взялися за проєктування навчальних закладів. Більшість шкіл в Україні були побудовані в радянські роки. Але оскільки система освіти змінилася, стиль життя змінився, то й будівля має допомагати, а не заважати жити в нових умовах.

«Ми опрацювали п'ять найпопулярніших типів шкіл у різних регіонах. Проєкт вийшов на рівень національного завдяки ініціативі віцепрем'єра Михайла Федорова. Разом з Міністерством освіти і Маріупольською міською радою напрацьовували архітектурні рішення. Над кожною школою працювали два архітектурних бюро: одне іноземне — члени ініціативи Rebuild the Wonderful, одне українське. Щоб врахувати думку тих, для кого будуються школи, спочатку провели дослідження, опитали школярів та освітян. Потім відібрали школи, які стануть пілотними. Для цього проаналізували всі пошкоджені школи в деокупованих областях, провели консультації з місцевою владою про пріоритетність відновлення закладів. Обрали 5 шкіл різних типів у Київській та Харківській областях, а також у Запоріжжі та Кривому Розі», — розповіла Вікторія Тітова.

Вікторія Тітова, CEO урбан-біуро Big City Lab, менеджерка міських проєктів, керівниця проєкту трансформації шкіл. Фото з особистого архіву

Розробку проєктів підтримали Mariupol Reborn, ДТЕК та Ментінвест, а будівництво першої пілотної школи — бельгійський фонд ENABEL і вже в наступному році планують братися до будівельних робіт. Заклад будуватимуть у Київській області. Вікторія Тітова наголошує, що це не про масове будівництво, а про плани на майбутнє — якими би хотіли бачити школи після перемоги.

«Якщо після війни ми просто пофарбуємо стіни, вставимо вікна, відремонтуємо дах і купимо нові меблі, це так і залишиться радянська школа. Ми її законсервуємо ще на 20 років. Мої діти будуть ходити в ту ж саму школу, в яку ходила моя мама в дитинстві. Оцієї консервації важливо не допустити», — вважає Тітова.

Вікторія Тітова вважає, що така співпраця українських та іноземних фахівців — найкраща колаборація для відбудови. Завдяки цьому можна запозичити досвід інших країн, адаптувавши під українські будівельні норми.

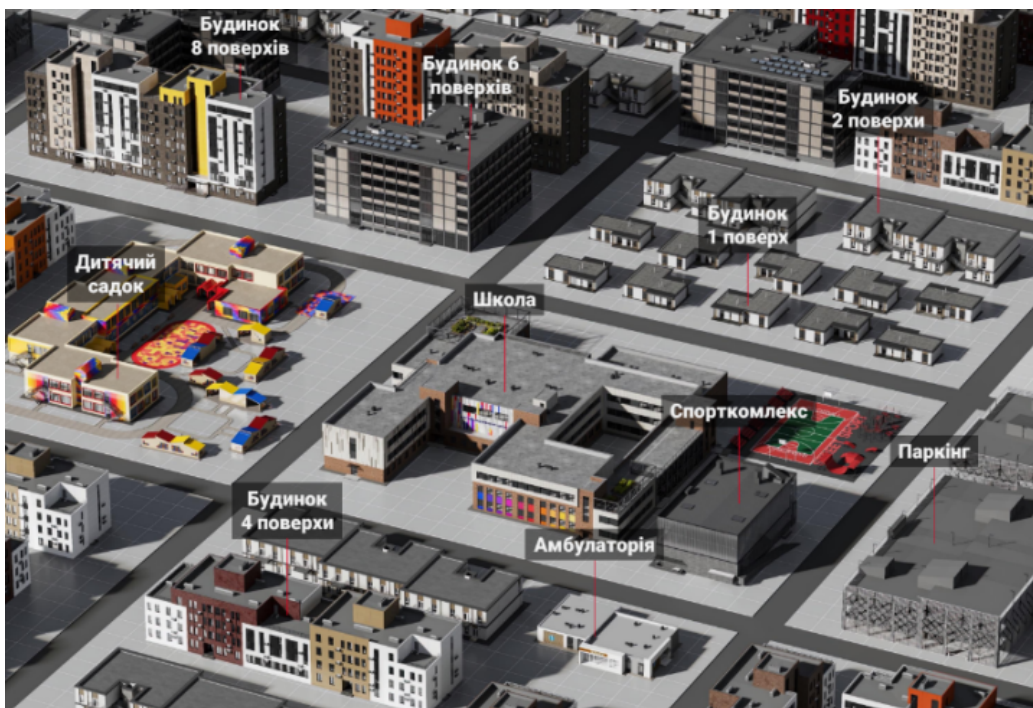
Деякі сучасні рішення досить складно втілити через чинні будівельні норми. Наприклад, булінг у школах часто відбувається у вбиральні. Вікторія Тітова говорить, що рішенням цієї проблеми могла б бути відсутність дверей до загального простору, там де розміщуються умивальники. Тобто кабінка дає можливість усамітнитися, а решта простору — відкрита. Але в Україні вбиральня має бути за двома дверима.

Але якщо є велике бажання змінювати, то навіть врахувавши будівельні норми, можна зробити щось концептуально інакше. Наприклад, є вимога, що школа має бути за 25 метрів від дороги.

«Школа завжди відособлена від середовища, у якому вона знаходиться. Бо це паркан, яким огорожено досить велику ділянку, і виглядає будівля, ніби якийсь режимний об'єкт. Ми пропонуємо паркан прибрати і перед школою буде відкрита громадська площа, де можуть відпочивати всі охочі, а батьки можуть чекати своїх дітей. А закритою зробити лише ділянку за школою, де є спортивна інфраструктура і діти можуть проводити безпечно вільний час», — каже Вікторія.

Вікторія Тітова вважає, що органи центральної влади можуть дати загальні рекомендації щодо стандартів відбудови, та все ж рішення і пріоритетність виносять на місцях. Саме громадам належить інфраструктура і там визначають, що відбудовувати перше — лікарню чи школу, наприклад.

В ідеалі було б підходити до відбудови стратегічно. Зокрема, створюючи майстер-плани міста, які допомагають зібрати ідеї у загальну концепцію розвитку міста чи якоїсь його частини. Урбан-біуро Big City Lab ще в 2022 році розробили свою візію відбудови Маріуполя. Експерти на чолі з Вікторією Тітовою стали однією з чотирьох команд, які працюють над стратегією відродження Маріуполя [“Mariupol Reborn”](#). В проєкті наголошують, що розробляють плани відновлення ще до деокупації, щоб приступити до відбудови та повернення життя в місто якомога швидше та якісніше. Концепція архітекторів Big City Lab звертає увагу на відновлення економіки та повернення освітніх центрів, аби до Маріуполя поверталися його мешканці. Але разом із тим робити також акцент на екології міста та на якості інфраструктури.

Візуалізація відновлення міста. Ілюстрація з сайту проєкту Mariupol Reborn

«Ми не хочемо стояти з протягнутою рукою, а прагнемо партнерства»

Комплексно до розвитку міста підійшли у місті Дніпро. Ще влітку 2022 року члени Спільки архітекторів зустрілися, аби обговорити, яким вони хочуть бачити місто майбутнього.

«Дніпро — типове пострадянське місто. Принципи та підходи до містобудування не переглядалися 30 років. Ми працювали, малювали плани на певні території, великі та маленькі, але не було комплексного бачення. Тому ми вирішили зібратися і узгодити вектор руху у просторовому розвитку міста», — розповідає **архітекторка, співзасновниця архітектурного бюро «FILIMONOV & KASHIRINA architects»** **Наталія Каширіна**.

Наталія Каширіна, архітекторка, співзасновниця архітектурного бюро «FILIMONOV & KASHIRINA architects». Фото з особистого

архіву

Фахівці почали вивчати досвід інших країн, проводили зустрічі з урбаністами, ДСНСниками, істориками, щоб розуміти, як зберегти історичну спадщину, дотриматися норм безпеки, не завдати шкоди довкіллю та зробити місто кращим.

Це перетворилося в рух зі створення концепції просторового розвитку Дніпра.

«Ми знаємо свої проблеми, всі працюємо в одному місті, але виявилось, що у всіх різне бачення. Хтось хоче бачити Гонконг, а хтось — шведське малоповерхове селище. І це теж нормально. Ми зрозуміли, що хтось у одному напрямку сильніший, хтось в іншому, і ми можемо доповнювати один одного. Головне зрозуміти, куди хочемо рухатися далі», — говорить Наталія.

Щоб протестити задекларовані принципи перетворення міста у більш людиноорієнтоване, на реальній ділянці в межах бюро за підтримки головного архітектора міста зробили майстер-план на 40 гектарах незабудованої ділянки. І це лягло в основу інвестпропозиції від Дніпра для партнерів, міст-побратимів.

«Наше місто є рекордсменом з кількості внутрішньопереміщених осіб. Але ми не хочемо бути пересадковим пунктом. Ми хочемо акумулювати середній клас, який може підвищувати економічну стабільність району. Але для цього потрібне якісне житлове середовище. Ми боремося за те, щоб воно не було дешевим і низької якості. Будувати такі ж самі хрущовки, з якими не знаємо, що робити — це не правильно», — каже Наталія.

Наталія Каширіна говорить, що хочуть, аби на Дніпро дивилися як на інвестиційно привабливе місто. Тому важливо підготувати проекти, які можна показати потенційним донорам.

Елемент візуалізації концепції просторового розвитку Дніпра. Ілюстрація надана Наталією Каширіною

«Заходить якась екологічна ініціатива — ось вам план, інженерна — ось вам проект. Скільки я спілкуюсь з іноземними організаціями, вони готові допомагати, але просять наш план. Ми хочемо, щоб у нашому регіоні була економічна потреба. Ми промислове місто, ми можемо реалізовувати замовлення з Європи. Ми не хочемо стояти з протягнутою рукою, а хочемо партнерства. Якщо європейцям буде що втрачати на нашій території, то вони будуть не тільки висловлювати занепокоєння, а й брати активну участь у стримуванні нападу», — розповіла Каширіна.

Проходимо за короткий термін шлях, який тривав у Європі десятиліттями

Архітектор-девелопер, засновник та головний архітектор компанії «Креатив» Сергій Іванов-Костецький каже, що стандарти якості в Україні поступово підтягуються до європейських. Ми змушені проходити той шлях, який тривав у європейських країнах десятиліттями, за дуже короткий термін. Наприклад, зараз уже неможливо не врахувати інклюзивність.

«Раніше можна було сказати: “Я ліфт ставити не буду, бо людей з інвалідністю вище першого поверху немає”. Зараз же мають бути передбачені всі варіанти інклюзивності», — пояснює архітектор.

Сергій Іванов-Костецький, архітектор-девелопер, засновник та головний архітектор компанії «Креатив». Фото з особистого архіву

Сергій вважає, що у процесі відбудови державних об'єктів існують деякі прогалини, які затримують проектування та будівництво.

Основним викликом для проєктувальників є те, що під час проведення тендеру основна увага звертається на ціну, а не на якість чи репутацію фірми. Молоді й перспективні експерти не поспішають долучатися до державної відбудови, адже, крім того, що треба бавитися в тендери, ще й гроші виплачують через пів року. Тому в конкурсах часто беруть участь ті, хто давно в системі,

вони можуть робити за старими стандартами і не завжди дбають про модернізацію. Архітектор мав досвід роботи під керівництвом європейців і у відбудові державного об'єкта. Складні процедури і погодження в обох випадках, але якщо в першому випадку на першому місці — якість, то у другому — ціна і затягування процесу.

«У випадку з європейцями тендер був складний, але ми його виграла. Вони обирали нас не за ціною, а за цінностями. Вивчили детально наш бекграунд і сказали: “Пропонуйте по максимуму”. Ми все детально розписали в проекті, а потім уже розставляли пріоритети: що головне, що другорядне, що втілюємо, а що відкидаємо. Що більше написано, то прискіпливіше тебе перевіряють. Але у нас була купа нарад, де все обговорювалося, обґрунтовувалося, відчувалася підтримка», — пояснює Сергій.

У державному проєкті, за його словами, — купа документів на початку, в середині і наприкінці проєкту.

«І коли приходиш на нараду, то тобі починають розказувати: “А от ми в свій час не так робили. Простіше треба. Навіщо кольорова фарба? Це ж лікарня, давайте білу. Переробляйте”. Ці переробляння тягнуться роками. Потім будівельну компанію вибрали по тендеру — найдешевшу. І забудовнику постійно щось не вистачає: то грошей на арматуру, то людей, то часу, то ще щось», — скаржиться Іванов-Костецький.

Озвучену Сергієм проблему має вирішити реформа публічних закупівель в Україні, де закладені і нецінові критерії. У першому читанні прийняли [закон](#), у якому передбачено механізм виправлення помилок, спрощення механізмів подання пропозицій, використання електронного аукціону та надання можливості учасникам подавати тендерні пропозиції з ціною, вищою за очікувану вартість закупівлі.

Сергій Іванов-Костецький пояснює, що перевірки проводять не архітектори, не профільні спеціалісти. Їм головне, щоб будинок не впав і байдуже, як він буде виглядати.

Досвід Сергія говорить про те, що питання грошей завжди стоїть гостро. Звісно, що в умовах війни хочеться, щоб було якісно та дешево. Але, на жаль, не завжди так буває. Очевидно, що за рахунок державного бюджету відновити Україну буде складно. Із [заявленого бюджету](#) в 481 448 млн грн, який потрібен для тих об'єктів, що вже перебувають у процесі відбудови, профінансовано 10% — 34 565 млн грн виділено з державного бюджету, 13 809 млн грн — донорські кошти. Подальша відбудова можлива за участі іноземних партнерів та включеності бізнесу.

Олена Куценко, спеціально для «Вікна Відновлення»

Категорії:

Останні новини:

[всі новини](#)

Долучайтесь і розкривайте тему відбудови України разом із нами

Незалежні медіа, громадські організації та аналітичні центри об'єдналися, щоб розповідати про відновлення всіх постраждалих регіонів на єдиній платформі [Долучитись](#)